
Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

ԱՔՐԱՀԱՄՅԱՆ ՄԱՐԻԱՆՆԱ

(ԵՊՀ)

ԱՍԵՐԻԿԱՅԻ ՍԻԱՅՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ԵՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ՇԱՀԵՐԸ ԿԱՄՊՅԱՆ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԱՏԵԶՍՈՒՄ

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո կասպյան տարածաշրջանը դարձավ քաղաքականության հակամարտության դաշտ այն ուժերի միջև, որոնք ցանկանում էին վերահսկել Եվրասիայի՝ ռազմավարական այդ կարևոր տարածաշրջանը: Տարածաշրջանում գլխավոր դերակատարները ԱՄՆ և Ռուսաստանն են, որոնց ազդեցությունը որոշվում է տնտեսական, քաղաքական, աշխարհագրական, սոցիալական և մշակութային գործոններով: Նրանց տարածաշրջանային շահերն, ընդհանուր առմամբ, մրցակցային են և հաճախ՝ հակադրվող:

Այսօր ԱՄՆ-ը կասպյան տարածաշրջանում աշխարհաքաղաքական գլխավոր դերակատարներից է: 2001թ. հունվարին, Դավոսում Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի ժամանակ, ԱՄՆ ներկայացուցիչները կրկին հաստատեցին, որ «Կասպից ծովն իրենց կենսական շահերի գոտին է և դիտվում է որպես նավթի աղբյուր՝ այլընտրանք Պարսից ծոցին»¹: Ամերիկյան ռազմավարությունը նախատեսում է վերահսկողություն տարածաշրջանի էներգետիկայի փոխադրման հիմնական ուղիների նկատմամբ և խողովակաշարերի ու հարակից ենթակառուցվածքների ընդարձակ ցանցի ստեղծում՝ Արևմուտքի էներգաանվտանգությունն ապահովելու նպատակով²:

Կասպյան նավթային նախագծերի մշակման աշխարհաքաղաքական պատկերացումները տվյալ վայրում Սպիտակ տան համար ավելին են, քան տնտեսական³: Կասպյան տարածաշրջանում ԱՄՆ ռազմավարության իրականացման

սամենակարևոր միջոցներից մեկը ՌԴ-ն և Իրանը շրջանցող նոր խողովակաշարերի կառուցումն է: Վաշինգտոնի կարծիքով, Թուրքիան պետք է դարսպաս ծառայի արևմտյան շուկաներ կասսյան մավթի հոսքի համար: 1999թ. նոյեմբերի 18-ին ստամբուլյան զազաթաժողովում Ադրբեջանը, Վրաստանը, Թուրքմենստանը և Թուրքիան /ԱՄՆ վարչակազմի աջակցությամբ/ ստորագրեցին Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան (ԲԹՋ) խողովակաշարի կառուցման միջպետական համաձայնագիր⁴: Այն գործարկվեց 2005թ. մայիսի 25-ին⁵: ԲԹՋ շահագործումը ԱՄՆ-ին և Արևմտյան Եվրոպային թույլ կտա ընդլայնել կասսյան մավթ ստանալու հնարավորությունը, կրճատել կախվածությունը ռուսական մավթամուղից և մերձավորարևելյան տարածաշրջանի մավթից, մվազեցնել ՌԴ-ի ազդեցությունը Ադրբեջանի, Վրաստանի, Ղազախստանի վրա⁶: ԱՄՆ-ը ձգտում է ԲԹՋ մախագծում ներառել Ղազախստանը⁷, քանի որ միայն Ադրբեջանի մավթը մախագծի շահավետության համար բավարար չէ: Նման զարգացումն անխուսափելիորեն ՌԴ-ին կստիպի տարածաշրջանում փնտրել ԱՄՆ-ից անկախ դաշնակիցների: Իսկ ընտրությունը սահմանափակ է. դա Իրանն է, որը մեծ կշիռ ունի Կովկասում և Միջին Արևելքում⁸:

ԲԹՋ-ի անվտանգության ապահովման և դրա հետ կապված ենթակառուցվածքների ստեղծման մպատակով Վաշինգտոնը մտադիր է մեծ ներդրումներ կատարել «Կասսյան պաշտպան» ծրագրի շրջանակում⁹, ինչը մախատեսում է հատուկ նշանակության ուժերի ստեղծում տարածաշրջանում¹⁰: Դա կասսյան երկրներին թույլ կտա արագ արձագանքել արտակարգ իրավիճակների դեպքում՝ ներառյալ ահաբեկիչների հարձակումները մավթային օբյեկտների վրա¹¹: Փաստացի «Կասսյան պաշտպանը» ԱՄՆ եվրոպական հրամանատարության առաջնային կայանն է Շտուտգարտ կենտրոնով, որի պատասխանատվության գոտում է կասսյան տարածաշրջանը¹²: Համաձայն ԱՄՆ-ի (EUCOM) բանակի Եվրոպական հրամանատարության ներկայացուցիչ Սքոթ Սվիթսերի հայտարարության՝ ի թիվս կասսյան պաշարների պաշտպանության, «Հիմնական զադափարը տարածաշրջանային կայունության պահպանումն է»¹³: Հետևաբար, «Կասսյան պաշտպան» ծրագիրը, փաստորեն, մախատեսում է ԱՄՆ հովանու ներքո տարածաշրջանում անվտանգության համակարգի ստեղծում, ինչն ուղղված կլինի ԱՄՆ

աշխարհաքաղաքական մրցակիցների՝ Ռուսաստանի և Իրանի դեմ: Ակնհայտ է, որ ԲԹԶ-ն, չնայած լուրջ ծախսերին, արդյունավետ գործիք է հետխորհրդային տարածքում Վաշինգտոնի ռազմաքաղաքական շահերի իրականացման համար:

Ինչ վերաբերում է Ռուսաստանին, ապա նրա գլխավոր նպատակն է կասսյան տարածաշրջանում պահպանել քաղաքական, տնտեսական և ռազմական գերակայությունը, կռիվասյան երկրների արտաքին քաղաքականությունը ենթարկել Ռուսաստանի շահերին և տարածաշրջանում կանխել երրորդ երկրների ակտիվությունը: Ուստի ՌԴ-ն շահագրգիռ չէ իր ազդեցության ոլորտից դուրս անվտանգության տարածաշրջանային համակարգերի ստեղծմամբ¹⁴: Մոսկվայի մտահոգության գլխավոր պատճառը ԲԹԶ-ի միջոցով ԱՄՆ-ի ռազմաքաղաքական նպատակներն են, որոնք ենթադրում են «Արևելք-Արևմուտք» աշխարհաքաղաքական առանցքի ձևավորում ԱՄՆ-ի, Թուրքիայի, Ադրբեջանի, Վրաստանի և Ղազախստանի մասնակցությամբ¹⁵:

Կասսյիցը ռուսական ազդեցության ավանդական գոտին է, և այդտեղ ԱՄՆ ռազմա-քաղաքական ներկայությունը սպստնում է նաև նրա պաշտպանական շահերին, քանզի բացվում է ռազմավարական ուղղություն դեպի Ուրալի արդյունաբերական շրջան: Զգտելով չեզոքացնել «Կասսյան պաշտպանի» ստեղծման Վաշինգտոնի մտադրությունը՝ ՌԴ-ն Սև ծովում իրագործվող «Բլեքսիֆորի» օրինակով 2006թ. տարածաշրջանի պետություններին առաջարկեց այլընտրանքային ծրագիր՝ «Կասֆոր»¹⁶, արագ արձագանքման համատեղ ուժերի ստեղծմամբ ահաբեկչության, այդ թվում բիոահաբեկչության և նարկոտրաֆիկի դեմ պայքարի համար: Կասսյիցում մերձկասսյան պետությունների արագ արձագանքման ուժերի ստեղծման գաղափարը քննարկվեց 2005թ. հուլիսին Ասարախանում՝ կասսյան անվտանգության հարցերով միջազգային խորհրդաժողովի ժամանակ, որտեղ ՌԴ նախագահ Վ. Պուտինը նշեց, որ մերձկասսյան պետությունները միասնաբար «կարող են արդյունավետ» լուծել տարածաշրջանի անվտանգության բոլոր հարցերը¹⁷: Մակայն այս հարցում կասսյան երկրների շահերը տարբեր են: Ղազախստանը, Ադրբեջանը և Թուրքմենստանը շահագրգիռ են սեփական ռազմածովային ուժերի զարգացմամբ, ու, եթե նրանց

չաջակցի ՌԴ-ն, ապա ԱՄՆ-ն արդեն օգնում է: Այդ ռազմականացումն արդեն իրականացվում է ԱՄՆ աջակցությամբ՝ դրանով իսկ սեպ խրելով ՌԴ-ի և նրա մերձկասպյան հարևանների միջև¹⁸:

Մոսկվան, օգտվելով կասպիցում ռազմական գերակայությունից, ձգտում է թույլ չտալ ծովի հատակով խողովակաշարերի անցկացում՝ փորձելով Ասթանայի վզին փաթաթել Ղազախստանի տարածքով անցնող երթուղին¹⁹: Բայց կասպյան երկրների, առաջին հերթին Ադրբեջանի և Ղազախստանի վրա ՌԴ-ի ճնշման լծակները սահմանափակ են²⁰:

ՌԴ-ի վերտիկալ մախաձեռնությունը սկզբից ևեթ նպատակ ունի թույլ չտալ կասպիցում երրորդ ուժերի՝ ոչ տարածաշրջանային պետությունների, առաջին հերթին՝ ԱՄՆ-ի հայտնվելը: «Կասֆոր»-ի հարցում Իրանը դաշնակից է²¹: Աշխարհի մեծ տերությունները ձգտում են մվագեցնել Մոսկվայի և Թեհրանի ազդեցությունը տարածաշրջանում: ՌԴ-ն ու Իրանը չեն կարող չանհանգստանալ Անդրկովկասի և Կենտրոնական Ասիայի երկրների հետ Վաշինգտոնի գործակցության ընդլայնմամբ, ինչպես նաև դեպի արևելք ՆԱՏՕ-ի առաջխաղացմամբ²²:

MARIANNA ABRAHAMYAN

(YSU)

THE INTERESTS OF THE USA AND RUSSIAN FEDERATION IN THE CONTEXT OF CASPIAN REGION'S SECURITY

US and Russia are the key actors in the Caspian region's geopolitical arena. The interaction between US and Russia still constitutes a main international relations issue as the two countries wish to control Eurasia's main strategic region. A number of political and geopolitical factors have caused the United States to consider Russia as a main security concern. The USA is ready to spend not less than \$ 100 million during the coming ten years for the development of the so-called Caspian Guard. Guaranteeing security to the pipeline will be the prime goal of the Caspian Guard. The Caspian Guard will represent a network of special military units in the Caspian region. These troops will be capable of showing efficient reaction to states of emergency, including attacks against oil objects. The pipeline system will enable the transportation of oil from the Caspian Sea via the Caucasus to the Turkish port of Ceyhan and provide energetic security of the West.

All events, which happen in the Caspian region, touch upon Russia's interests directly. So, Moscow proposes to set up a regional security force "Casfor" for the Caspian Sea countries that would be far more ambitious than America's

comparatively modest "Caspian Guard" program. Russia's CasFor proposal is meant in part to thwart Caspian Guard. However, it would be erroneous to regard Moscow's proposal as a reactive move. It is a familiar "zone of peace and security" proposal, designed to create a sub-regional security organization under Russian dominance by excluding the main Western actors.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Гушер А., Стратегия США в Каспийском регионе// Азия и Африка сегодня, 2003, N 5, с. 16.
2. Эбель Э. Р., Политическое и экономическое значение закавказской нефти// Закавказье сегодня: перспективы региональной интеграции, (отредактированные тексты выступлений), Американский университет Армении, Ер., 1997. - 23-25 июня, с. 90, Sbu' Кириченко В., Не рано вступить в "охрану", www.zakon.kz, 04.12.2004
3. Տարածաշրջանը գտնվում է եվրասիայում՝ ԱՄՆ-ի աշխարհաքաղաքական երեք մրցակիցների՝ Ռուսաստանի, Չինաստանի և Իրանի միջև, և դրա նկատմամբ վերահսկողությունը ԱՄՆ-ին թույլ կտա հասնել գլոբալ տիրապետության Հնգաձողում/ Մև, Միջերկրական, Կասպից ծով, Պարսից ծոց՝ դրան հարող Արաբական ծովով/ և ողջ մայրցամաքում՝ խոչընդոտելու, որպեսզի տարածաշրջանի ածխաջրածնային պաշարները լինեն ռազմավարական հակառակորդների և մրցակիցների ենթակայության ներքո:
4. Гушер А., 624. 2004, էջ 18-19:
5. Гурьев А. А., Геополитический ракурс нефтепровода Баку-Тбилиси-Джейхан, www.iimes.ru
6. США и Россия в гонке за Каспий, SMI. RU, 16.06.1999.
7. Гушер А., 624. 2004, էջ 21: Sbu' Азербайджанская интрига ("The Washington Times", США), Сюжет: Избранные сочинения Ариэля Козна www.inosmi.ru, 25.10.2005
8. Крестовый поход за нефтью, www.aif.ru, 16.06.2004
9. Перевод Грошкова И./KM.RU, Доналд Рамсфелд: "США высоко ценят партнерство с Азербайджаном", www.inosmi.ru, 14.04.2005
10. Перенос базы из 2К в Мары означает угрозу для Ислама Каримова и Нурсултана Назарбаева, www.geo.kz, 13.09.05, Sbu' Мухин В., Крах Содружества начинается с распада оборонных структур, www.ng.ru, 26.08.2005
11. Халилов В., Пентагон станет охранять каспийскую нефть? www.pv.derrick.ru, 4.5.05.2005, Sbu' Никоноров И., «Страж» качает мускулы, www.eudok.ru, 27.07.2005
12. Добаев И., Дугин А., Роль и место «цветных революций» в геополитических трансформациях в Каспийско-Черноморском регионе, www.eurasia.dgc, 05.12.2005
13. Мартиросян С., Пентагон намерен вложить в создание «Каспийской стражи» (Caspian Guard) \$130 млн., Баку, www.vlasti.net, 23.08.2005
14. Гончаренко А., Проблемы безопасности в Каспийско-Черноморском регионе и региональные структуры безопасности// Взаимосвязи (Ежеквартальный журнал). - июнь 2004. - Том III, N 2, с. 5.
15. Гурьев А.А., 624. 2004, էջ 18-19:
16. Плугатарев И., Москва сколачивает военный блок в противовес Вашингтону, www.ng.ru, 25.01.2006 Sbu' «Северный сосед» в ответе за Карабах? www.zerkalo.az, 25.01.2006. Sbu' «Касфор» защитит Каспий, www.strana.ru, 24.01.2006. Sbu' Плугатарев И.. НВО 27.01.2006, Любимый конек адмирала, Военным блоком — по браконьерам и террористам. Москва инициирует

- создание международного оперативного объединения на Каспии, пытаюсь опередить Вашингтон, www.milrussia.ru-20.02.2006
17. Bv Socor V., Tuesday, October 25, 2005, RUSSIA PRESSING FOR EXCLUSIONARY NAVAL GROUPING IN CASPIAN SEA, Eurasia Daily Monitor, Volume 2, Number 198, www.iamestown.org
 18. Гордиенко А., Мамедов С., Иванов В., Мухин В., НГ: Застолбили Каспий. Под контролем США окажутся Южный Урал и Сибирь, www.gazetasng.ru-15.04.2005
 19. Сокут С., Каспий стоит войны//Еженедельник «Независимое военное обозрение» -07.03.2003
 20. Мамедов С., Гордиенко А., У «Каспийского стража» появился хозяин, Баку-Москва, www.pvo.pg.ru-27.05.2005
 21. Гончаров П., США в каспийском регионе и позиция России, Обозреватель РИА «Новости», www.rian.ru-28.04.2005
 22. Марков К., Москва между Вашингтоном и Тегераном// Азия и Африка сегодня-2003.- N 5. - с. 26. Шу' Мухин В., Военные вызовы каспийского региона//Еженедельник «Независимое военное обозрение»-16.01.2004.